

ZOOLOGIA (MALACOLOGIA)

**NOVES CITES MALACOLÒGIQUES AL LLUÇANÈS I OSONA
(CATALUNYA)**

Altimiras i Roset, Jacint

Rodríguez López, Mª Teresa¹⁶ i Ondina Navarret, Mª Paz¹⁷

Aquest article està dedicat a la memòria de Guillermo Fernández Villarroya

RESUMEN

Després d'un treball de camp i una revisió bibliogràfica força exhaustives, es donen a conèixer setze cites de cargols al Lluçanès i sis a Osona, entre dolçaquífcoles i terrestres, incloent també llimacs, encara no citades en aquestes contrades catalanes.

RÉSUMÉ

Après un travail sur le terrain et une révision bibliographique assez exhaustifs, on donne à connaître seize espèces de mollusques dans la contrée du Lluçanès et six à la région d'Osona, parmi terrestres et fluviatiles, incluant les limaces, encore non cités dans ces endroits catalans.

INTRODUCCIÓ

El Lluçanès és una comarca natural que forma un altiplà i que es troba entre les conques del Ter i del Llobregat. Els municipis que el componen són Alpens, Lluçà, Olost, Oristà, Perafita, Prats de Lluçanès, Sant Agustí de Lluçanès, Sant Bartomeu del Grau, Sant Boi de Lluçanès, Sant Feliu Sasserra, Sant Martí d'Albars, Santa Maria de Merlès i Sobremunt. Dintre d'aquest espai també s'hi troben dos enclaus del municipi de Muntanyola. Antigament s'inclouïa el terme de Sora, però actualment se l'inclou dins el Bisau. Els municipis del Lluçanès formen part de tres actuals comarques com són Osona, el Bages i el Berguedà.

BOFILL I HAAS (1920) van esmentar les primeres quatre cites al Lluçanès (Olost de Lluçanès i Sant Esteve del Lluçanès). El 1982, FERNÁNDEZ, completava amb cinquanta-un tàxons, que de fet és l'aportació més important a la malacologia del Lluçanès. Aquest darrer autor va estudiar la majoria dels seus municipis. Més tard,

16. *Departamento de Biología Animal. Facultade de Veterinaria. Universidade de Santiago de Compostela.*

17. *Departamento de Biología Animal. Facultade de Biología. Universidade de Santiago de Compostela.*

BECH i FERNÁNDEZ (1984) van esmentar dues noves cites. El llibre de BECH (1990) aporta quatre cites inèdites amb alguns exemplars llegats del Sr. Fermí Ramírez. FORTIÀ (1993) proporciona la presència d'un bivalve a la riera del Lluçanès. La darrera aportació, que tinguem constància, va ésser en aquest mateix Butlletí de l'any 2005 per ALTIMIRAS *et al.* (2005) amb quinze espècies.

Per conèixer la situació de l'actual comarca d'Osona i els municipis que inclou remetem al lector a l'anterior article publicat (ALTIMIRAS *et al.*, 2005).

Revisat el material observat i recollit i les cites bibliogràfiques, considerem que s'haurien d'esmentar alguns tàxons no citats i trobats al Lluçanès i Osona.

METODOLOGIA

El treball de camp sistemàtic i detallat va tenir lloc des de gener del 2001, tot i que teníem algunes dades anteriors (des de 1993). Per altra banda, es va realitzar una àmplia revisió bibliogràfica, tant en articles especialitzats com en llibres comarcals i locals, dels gasteròpodes i bivalves citats al Lluçanès i Osona fins al moment actual. Finalment, hem obtingut les espècies que encara no estaven citades, a fi i efecte de disposar d'una informació més completa sobre els tàxons que es troben en aquestes contrades.

Considerem com a espècies no citades al Lluçanès o a Osona, les que la seva distribució s'esmenta com a molt àmplia (generalitzada o molt generalitzada arreu de Catalunya) sense precisar comarca ni municipi.

La determinació dels tàxons ha seguit diferents mètodes. Per la dels gasteròpodes amb closca s'ha utilitzat bibliografia bàsica (HAAS, 1929; KERNEY *et al.*, 1983 i BECH 1990). La determinació dels llimacs recollits ha estat per genitalia, realitzada per dos dels autors del present article, la Dra. Rodríguez i la Dra. Ondina, que pertanyen a la *Universidad de Santiago de Compostela*.

Per la posició taxonòmica de les espècies esmentades en aquest article hem emprat la publicació de FALKNER *et al.* (2002). La terminologia dels tàxons ha estat actualitzada segons la publicació de FALKNER *et al.* (2002) i l'article sobre la revisió de la fauna catalana per VILELLA *et al.* (2003).

Per cada espècie citada en aquest treball s'esmenta la relació de municipis en què s'han trobat i entre parèntesi, el nombre mínim, al menys, d'exemplars vius (e) i closques buides (c), ja sigui observats o recol·lectats.

Per la situació de les espècies en els diferents municipis s'ha emprat el Mapa Comarcal de Catalunya: Bages-7, Berguedà-14 i Osona-24. Escala 1:50 000. Institut Cartogràfic de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres

Públiques. Barcelona, editats els anys 1993 i 1994.

RESULTATS

PRIMERES CITES PEL LLUÇANÈS

***Potamopyrgus antipodarum* (Gray, 1843)**

Distribució al Lluçanès: Santa Maria de Merlès (2c).

***Physella (Costatella) acuta* (Draparnaud, 1805)**

Distribució al Lluçanès: Lluçà (1e), Olost (5e), Oristà (1e), Perafita (1e), Prats de Lluçanès (2e), Sant Agustí de Lluçanès (1e), Sant Feliu Sasserra (1c), Sant Martí d'Albars (1e), Santa Maria de Merlès (1e) i Sobremunt (1e).

***Ancylus fluviatilis* Müller, 1774**

Distribució al Lluçanès: Alpens (1e), Lluçà (1e), Olost (1e), Oristà (1e), Perafita (1e), Prats de Lluçanès (1e), Sant Agustí de Lluçanès (1e), Sant Boi de Lluçanès (1e), Sant Martí d'Albars (1e), Santa Maria de Merlès (1c) i Sobremunt (1e).

***Cochlicopa lubrica* (Müller, 1774)**

Distribució al Lluçanès: Alpens (1e), Lluçà (1c), Olost (5c), Oristà (5c), Perafita (2c), Prats de Lluçanès (1c), Sant Bartomeu del Grau (1c), Sant Boi de Lluçanès (2c), Santa Maria de Merlès (3c) i Sobremunt (2e).

***Testacella (Testacella) haliotideae* Draparnaud, 1801**

Distribució al Lluçanès: Olost (1e), Oristà (1c) i Sobremunt (1c).

***Testacella (Testacella) scutulium* Sowerby, 1820**

Distribució al Lluçanès: Oristà (1e), Sant Boi de Lluçanès (1e) i Sobremunt (1e).

***Punctum (Punctum) pygmaeum* (Draparnaud, 1801)**

Distribució al Lluçanès: Sobremunt (3c).

***Vitraea (Crystallus) contracta* (Westerlund, 1871)**

Distribució al Lluçanès: Olost (2c), Perafita (1c), Prats de Lluçanès (1c), Sant Agustí de Lluçanès (1c), Sant Bartomeu del Grau (1c) i Sobremunt (1c).

***Zonitoides (Zonitoides) nitidus* (Müller, 1774)**

Distribució al Lluçanès: Alpens (1e), Olost (3c), Oristà (1c), Perafita (1c), Sant Bartomeu del Grau (1e), Sant Boi de Lluçanès (1e), Sant Martí d'Albars (1c), Santa Maria de Merlès (1c) i Sobremunt (1e).

***Vitrina pellucida pellucida* (Müller, 1774)**

Distribució al Lluçanès: Sant Boi de Lluçanès (1c) i Sobremunt (2e).

***Phenacolimax major* (Férussac, 1807)**

Distribució al Lluçanès: Alpens (1e).

***Deroceras (Deroceras) altimirai* (Van Regteren Altena, 1969)**

Distribució al Lluçanès: Olost (1e) i Oristà (1e).

***Arion (Kobeltia) intermedius* Normand, 1852**

Distribució al Lluçanès: Olost (1e).

***Cochlicella (Cochlicella) acuta* (Müller, 1774)**

Distribució al Lluçanès: Sant Bartomeu del Grau (1e) i Sant Feliu Sasserra (2e).

***Xerocrassa pallaresica* (Fagot, 1886)**

Distribució al Lluçanès: Lluçà (1c), Olost (3c), Oristà (1c), Sant Agustí de Lluçanès (1c), Sant Boi de Lluçanès (2c) i Sobremunt (1c).

***Chilostoma (Corneola) squamatinum* (Rossmässler, 1835)**

Distribució al Lluçanès: Lluçà (1c).

PRIMERES CITES PER OSONA

De la revisió d'espècies recollides a la comarca des de 1990 i sobretot des de l'any 2005 han sorgit cinc noves cites per a la comarca d'Osona.

***Radix auricularia auricularia* (Linnaeus, 1758)**

Distribució a Osona: Sant Quirze de Besora (1c).

***Cecilioides (Terebrella) vandalitiae* (Servain, 1880)**

Distribució a Osona: Sant Julià de Vilatorça (1c).

***Vitrina pellucida pellucida* (Müller, 1774)**

Distribució a Osona: El Brull (5c), Les Masies de Roda (1e), Orís (3e), Roda de Ter (2e) i Sant Julià de Vilatorça (1e).

***Limax cinereoniger* Wolf, 1803**

Distribució a Osona: Vilanova de Sau (1e).

***Monacha (Eutheba) cantiana* (Montagu, 1803)**

Distribució a Osona: Torelló (1c).

***Xerocrassa pallaresica* (Fagot, 1886)**

Distribució a Osona: El Brull (1c), Centelles (1c), Sant Martí de Centelles (5c) i Santa Maria de Besora (1e).

CONCLUSIONS

Tot i que HAAS (1929) assenyalava que els tàxons *Ancylus fluviatilis* (Müller, 1774), *Physella (Costatella) acuta* (Draparnaud, 1805), *Cochlicopa lubrica* (Müller, 1774), *Zonitoides (Zonitoides) nitidus* (Müller, 1774) i *Testacella (Testacella) haliotidea* (Draparnaud, 1801) es troben molt generalitzats a Catalunya, aquests no havien estat citats del Lluçanès. En altres casos, com el de l'espècie *Cochlicella acuta* (Müller, 1774) es troba distribuïda en municipis no prospectats per FERNÁNDEZ (1982).

PUENTE (1994) assenyalava que el tàxon *Xerocrassa barcinensis* podria correspondre al gènere *Helicella* i proposa de citar-lo provisionalment com a *Xerocrassa pallaresica* (Fagot, 1886) a falta de dades anatòmiques.

Les espècies *Cecilioides (Terebrella) vandalitiae* (Servain, 1880) i *Monacha (Eutheba) cantiana* (Montagu, 1803) constitueixen segones cites per Catalunya. Aquestes han estat determinades per les seves característiques conquiològiques. Tot i haver estat citades per BECH (1990) -per confirmar- i AGUILAR-AMAT (1935) respectivament, creiem que aquests tàxons ja s'haurien d'incloure dins l'inventari de mol·luscs de Catalunya.

Tot i disposar de les coordenades UTM i les dates d'observació o recollida dels exemplars o closques hem cregut convenient, per no afeixugar l'article amb masses dades, de no posar-les en el present article. Aquestes dades romanen a la disposició de les institucions o persones que hi estiguin interessades.

Les noves cites d'espècies exposades en aquest article mostra un cop més el coneixement incomplet de la malacologia tant del Lluçanès com d'Osona. Actualment, tal com ja han manifestat altres autors, creiem en la necessitat de fer estudis de tipus qualitatiu amb l'objectiu, entre d'altres, de conèixer la distribució dels tàxons en el territori.

AGRAÏMENTS

A Lluís Matavacas, per totes les informacions que ens ha fornint sobre la distribució d'algunes espècies a la comarca. A Llucià Anglada, per l'accés a la bibliografia bàsica i per les sortides que hem realitzat conjuntament. Al nostre company Antoni Masramon perquè ens ensenya cada dia a estimar més aquest trosset de país. Al Dr. Kepa Altonaga, per la important provisió bibliogràfica. I finalment a John Watson,

per l'interès que ha mostrat per aquest article i per la seva lectura crítica.

BIBLIOGRAFIA

- AGUILAR-AMAT, J. B. (1935). Observacions malacològiques. XXII-XXIII. Més dades malacològiques tarragonines. *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.* 35: 77-80.
- ALMERA, J. (1906). Descripción geológica y génesis de la Plana de Vich. Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona. Barcelona.
- ALTIMIRAS, J., BECH, M., RODRÍGUEZ, MT., ONDINA, MP., ALONSO, MR., IBÁÑEZ, M., 2005. Noves cites malacològiques a la comarca d'Osona. *Butll. Centre d'Est. Natura B-N.*, VI (3): 257-265.
- ALTONAGA, K. (1988). Estudio taxonómico y biogeográfico de las familias *Endodontidae*, *Euconulidae*, *Zonitidae* y *Vitrinidae* (*Gastropoda: Pulmonata: Stylommatophora*) de la Península Ibérica, con especial referencia al País Vasco y zonas adyacentes. Tesis Doctoral (no publicada). EHU/UPV. 549 pp..
- ALTONAGA, K., GÓMEZ, B., MARTÍN, R., PRIETO, CE., PUENTE, AI. Y RALLO, A., (1994). Estudio faunístico y biogeográfico de los moluscos terrestres del norte de la Península Ibérica. Eusko Legebiltzarra/Parlamento vasco. Vitoria-Gasteiz. 503 pp..
- BECH, M. (1990). Fauna malacològica de Catalunya. Mol-luscs terrestres i d'aigua dolça. Treballs de la Institució Catalana d'Història Natural n° 12.
- BECH, M. I FERNÁNDEZ, G. (1984). Nuevos datos sobre la distribución geográfica de algunos moluscos terrestres y de agua dulce de Cataluña. *Iberus*, 4: 91-97.
- BOFILL, A. I HAAS, F. (1920). Conca del Llobregat. Sèrie zoològica n° XIII. Estudi sobre la malacologia de les valls pirenaïques. Vol. III. Treballs del Museu de Ciències Naturals de Barcelona. Publicacions de la Junta de Ciències Naturals de Barcelona. Barcelona. 455 pp.+4 Làm..
- CASTILLEJO, J. Y RODRÍGUEZ, T. (1991). Babosas de la Península Ibérica y Baleares. Inventario crítico, citas y Mapas de distribución (*Gastropoda, Pulmonata, Terrestria nuda*). *Monografías da Universidade de Santiago de Compostela* n° 162.
- FALKNER, G., RIPKEN, T. ET FALKNER, M., 2002. *Mollusques continentaux de France. Liste de Référence annotée et Bibliographie*. Patrimoines naturels, 52: 350 p..
- FERNÁNDEZ, G. (1982). Contribución al conocimiento de la fauna malacològica de la subcomarca del Lluçanès (prov. de Barcelona). *Bol. R. Soc. Española Hist. Nat. (Biol.)*, 80 (3-4): 233-247.
- FORTIÀ, R. (1993). El Medi natural a les comarques gironines: l'estat de la qüestió. Àrea d'Ensenyament, Cultura i Educació Ambiental. Diputació de Girona.
- HASS, F. (1929). Fauna malacològica terrestre y de agua dulce de Cataluña. Trabajos del Museo de Ciencias Naturales de Barcelona. Vol. XIII. Barcelona.
- KERNEY, MP., CAMERON, R. & JUNGBLUTH (1983). *Die Landschnecken Nord- und Mitteleuropas*. Verlag Paul Parey. Hamburg und Berlin.
- ORDEIX, M., CAMPRODON, J., COMAS, F., MOLIST, M. & BARNIOL, F. (1998). Dades sobre la presència del mol-lusc bivalve d'aigua dolça *Unio elongatulus aleroni* (Companyó & Massot, 1845) al Lluçanès. *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.*, 66: 109-114.

- PUNTE, A.I. (1994). *Estudio taxonómico y biogeográfico de la superfamilia Helicoidea Rafinesque, 1815 (Gastropoda: Pulmonata: Stylommatophora) de la Península Ibérica e Islas Baleares*. Tesis Doctoral. Universidad País Vasco.
- VILELLA, M., TARRUELA, A., CORBELLA, J., PRATS, LL., ALABA, D., GUILLÉN, G. I QUINTANA, J., (2003). Llista actualitzada dels mol·luscs continentals de Catalunya. *Spira* 1 (3): 1-29.